

TELEGRAMZEGELS

STIEFKINDEREN VAN DE FILATELIE

In vele Europese landen en in een groot aantal buiten ons werelddeel werd in de vorige eeuw op ruime schaal gebruik gemaakt van telegramzegels. Op 1 januari 1877 deden ook in ons land deze zegels hun intrede. Deze emissie ligt al weer tientallen jaren achter ons en terecht rijst dan wel eens - vooral bij beginnende verzamelaars - de vraag met welk doel deze uitgifte plaatsvond.

- INVOERING

Wanneer we het Koninklijk Besluit van 14 augustus 1876 lezen dan vinden we in artikel 1 het doel van de emissie. Dit artikel luidt:

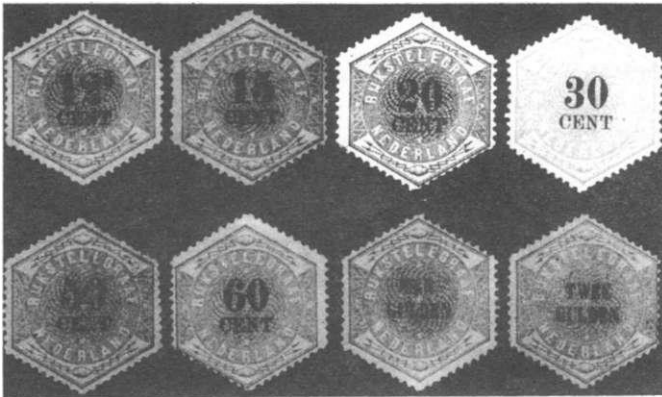
Te rekenen van de 1ste januari 1877 zal de vooruitbetaling van de hieronder aangeduide telegrammen ook kunnen geschieden bij de kantoren van de Rijkstelegraaf door aanhechting van telegramzegels.

Het betekent dus, dat de kosten van telegrammen door middel van zegels betaald konden worden, met dienverstande dat dit alleen gold voor binnenlandse telegrammen en die naar het buitenland met de bestemming binnen Europa.

- ZEGELS

Het ontwerp van de zegels is van de inspecteur der Telegrafie de heer A.H.van Thiel. Deze man kon blijkbaar zeer goed tekenen want met oostindische inkt maakte hij het ontwerp op de ware grootte van de te fabriceren zegels. De vorm zal wel ingegeven zijn door de zegels van onze zuiderburen want daar waren telegramzegels in omloop van ongeveer gelijke afmetingen en met dezelfde zeskante vorm.

Op 1 januari 1877 startte men met acht waarden 12½, 15, 20, 30, 50 en 60 cent en voorts één en twee gulden.

De eerste acht waarden van de telegramzegels, die op 1 januari 1877 werden uitgegeven.

Waren er dus acht waarden, bij Koninklijk Besluit van 22 september 1879 werd dit aantal met drie uitgebreid. Er kwamen toen zegels bij van 1, 3 en 5 cent. De invoering van deze waarden was noodzakelijk door de toepassing van een nieuw telegramtarief, het tarief per woord.

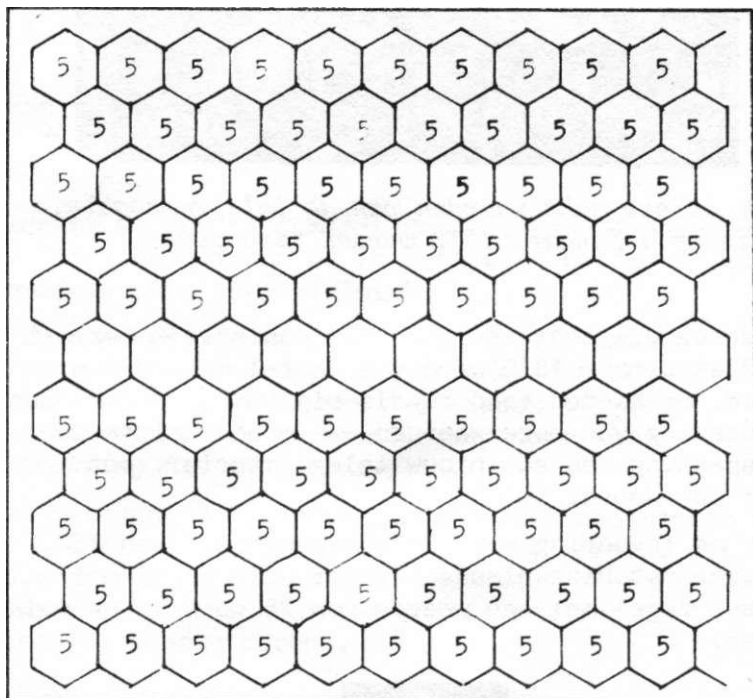
Door de invoering van een minimumtarief van 25 cent voor het binnenlands verkeer werd op 12 mei 1903 een zegel met een waarde van 25 cent in gebruik genomen.

De laatste telegramzegel met een waarde van 25 cent, die op 12 mei 1903 werd uitgegeven.

Het ontwerp van de Heer van Thiel gold voor alle waarden van de telegramzegels en ook de bedrukking in de lila kleur was voor allen gelijk. De waarde-aanduiding was voor de bedragen in centen in zwart en voor de bedragen in guldens in rood.

De zegels werden gedrukt in vellen van 100 stuks, verdeeld in twee delen van 50 stuks met als af-scheiding een witte strook tussen de beide helften.

Schematische voorstelling van een vel telegramzegels.

Uit bovenstaande tekening blijkt, dat de witte strook compleet geperforeerd werd, waardoor er ook onbedrukte zegels ontstonden. Een enkele maal treft men zo'n blanco stukje papier, samenhangend met een zegel aan.

De perforatie is gebrekkig gegaan en terecht vermeldt de N.V.P.H.-catalogus, dat een volmaakt gave tanding zeldzaam is. Ongetande exemplaren zijn bekend, maar ook schaars.

- *GEBRUIK*

Het gebruik van de telegramzegels is nooit populair geweest. De verscheidenheid van de tarieven maakte het voor het publiek erg moeilijk om het juiste verschuldigde bedrag vast te stellen. En wanneer er teveel opgeplakt was dan kwamen de problemen.

Werd in het jaar van uitgifte 1877 voor ongeveer f 40.000.-- aan telegramzegels verkocht, tegen het eind van de looptijd, zo tussen de jaren 1917 en 1920, was dit bedrag al gedaald onder de f 10.000.--.

Mede-oorzaak van de teruggang was ook de invoering van andere verrekenmogelijkheden van de kosten.

- *VERNIETIGING VAN DE ZEGELS*

De zegels op de telegrammen zijn op verschillende manieren vernietigd. Bij de invoering werd voorgescreven, dat de vernietiging moest plaatsvinden door middel van een doorslagwerktuig. Met dit apparaat werd een gat in de zegel aangebracht. Het waardecijfer moest echter blijven staan. Dit gat was meestal rond, maar wanneer er op een kantoor twee doorslagwerktuigen waren dan gaf het tweede een vierkant gat. Dit vierkant gat blijkt in de praktijk weinig voor te komen, waaruit men de conclusie kan trekken, dat het gebruik van het 2e doorslagwerktuig tot een minimum beperkt is gebleven.

Behalve het gat moest de ambtenaar met blauw potlood of inkt een kruis over het zegel plaatsen. Deze strepen moesten ook het formulier raken.

De telegraafdienst in die tijd ressorteerde onder de Minister van Financiën. Deze man had grote argwaan tegen een deel van zijn klanten want hij bepaalde

dat de ambtenaar, die het telegram aannam, erg goed moest uitkijken of de zegels niet vals of nageemaakt en bovendien of zij al niet reeds een keer gebruikt waren. Wanneer de ambtenaar vermoedde dat er iets niet in de haak was, behoefde hij niets te zeggen. Hij kon het telegram gewoon aannemen en doorseinen maar wel moest hij naam en adres van de aanbieder noteren. De vernietiging van de zegels moest hij achterwege laten en het formulier met de nodige toelichting voor nader onderzoek aan de Minister van Financiën zenden.

Zoals gezegd geschiedde de vernietiging door een kruis over het zegel te plaatsen en de zegel te doorboren, hetzij met een rond, hetzij met een - zeldzaam - vierkant gat. In 1911 werd deze methode verlaten en ging men over tot het gebruik van een dagtekeningstempel.

De volgende vernietigingen komen dus voor:

- a. perforatie (rond of vierkant) met kruisstrepen;
- b. perforatie;
- c. kruisstrepen;
- d. dagtekeningstempel
- e. dagtekeningstempel met kruisstrepen

De kruisstrepen kunnen in verschillende kleuren voorkomen zoals rood, blauw of aniline.

links : vernietiging met perforatie en kruis.
midden: vernietiging met dagtekeningstempel
en kruis.
rechts: vernietiging met dagtekeningstempel.

- EINDE GELDIGHEID

Op 12 mei 1903 werden de zegels van 1, 3 en 12½ cent buiten gebruik gesteld, omdat een afronding der kosten tot veelvoud van vijf cent werd ingevoerd. Mede omdat van hogerhand werd aanbevolen van het kleinst mogelijke aantal zegels gebruik te maken waren de genoemde zegels overbodig geworden.

Het gebruik van telegramzegels nam steeds verder af en tenslotte werden de kosten van slechts een half procent van de aangeboden telegrammen door middel van zegels voldaan. Op 1 januari 1921 werden alle telegramzegels buiten gebruik gesteld.

- VERZAMELAARS

De aangeboden telegrammen waarop de zegels waren geplakt moesten volgens de voorschriften een bepaalde tijd bewaard worden. Na afloop van die periode moesten zij vernietigd worden en dat had tot gevolg dat geen enkele zegel in handen van de verzamelaar kwam.

Van 1888-1902 heeft de telegraafdienst alvorens de telegrammen te vernietigen de zegels van een willekeurig aantal formulieren geknipt en deze middels de rijkspostzegelverkoop verkocht. Hieraan is te danken dat er nu gebruikte exemplaren in omloop zijn.

In 1902 is het afknippen voor het laatst gebeurd en daarom is de 25 cent zegel, die in 1903 werd uitgegeven nimmer afgeknipt en verkocht. Dat is de reden dat deze zegel uiterst zeldzaam is.

Eveneens zeldzaam zijn de zegels met dagtekeningstempel, omdat er na 1902 geen zegels meer door de rijkstelegraaf zijn verkocht en de vernietiging met het dagtekeningstempel eerst van 1911 dateert.

A. Bosman

Geraadpleegde literatuur:

Koninklijke Besluiten van 14 augustus 1876,
22 september 1879 en 9 mei 1920.

A. Korff, De telegramzegels van Nederland.